

Näkökulmia luvun 9 tehtäviin ja kuviin

Kuvatehtävä: Eerik XIV ja Kaarina Maununtytär Georg von Rosenin maalauksessa vuodelta 1871.

Ota selvää, mitkä olivat Kaarina Maununtyttären myöhemmät vaiheet Eerikin kuoltua.

- Eerikin kuollessa Kaarina oli vankeudessa Turun linnassa.
- Sieltä hänet vapautettiin Eerikin kuoltua vuonna 1577.
- Kaarina sai Juhana III:lta omistukseensa Liuksialan kartanon Kangasalta.
- Kaarina vietti Liuksialassa loppuelämänsä.
- Ilmeisesti vain kaksi kertaa Kaarina matkusti Liuksialasta kauemmas, nimittäin Tukholmaan hovivierailulle tyttärensä Sigridin kanssa vuonna 1582 ja Tallinnaan tapaamaan poikaansa Kustaata vuonna 1596.
- Kaarinan kuoltua vuonna 1612 hänet haudattiin Turun tuomiokirkkoon.

Kuvatehtävä: Katariina Jagellonica Lucas Cranach nuoremman maalauksessa vuosilta 1553–56.

Mitä renessanssiajan piirteitä löydät maalauksesta?

- Renessanssiaikana ryhdyttiin tekemään muotokuvia.
- Katariina Jagellonica on kuvattu yksilöllisesti.
- Katariinan puvun yläosan pussihihat ja puvun pienet kultakoristelut olivat tyypillisiä renessanssimuodin piirteitä. Hänellä on myös hieno ja ilmeisen kallisarvoinen kaulakoru. Näin oli usein renessanssiajan naismuotokuvissa.
- Muotokuvien naiset kuvattiin monesti arvoituksellisina. Sitä on tässäkin muotokuvassa havaittavissa.
- Renessanssiajalla taiteilijat signeerasivat teoksensa, eli tekijä tiedetään. Keskiajalla ei ollut näin.

Kuvatehtävä: Albert Edelfeltin maalaus Poltettu kylä vuodelta 1879. Talonpoikaisperhe on paennut kotoaan nuijasodan aikana sotajoukon poltettua koko kylän. Millaisina maalauksen ihmiset esitetään?

- Heidät on kuvattu arkoina ja ennen kaikkea pelokkaina.
- He koettavat varoa, ettei heitä nähtäisi.
- He kuuluvat tavalliseen kansaan, mikä näkyy vaatimattomissa asusteissa.

1. Eerikin ja Juhanan valtataistelu.

a) Miksi veljekset Eerik ja Juhana taistelivat vallasta?

- Molemmat veljekset olivat vallanhaluisia.
- Kustaa Vaasan kuoltua vanhin poika Eerik peri kruunun, mutta Juhanan oli vaikea alistua hänen valtaansa.
- Juhana oli tottunut hallitsemassaan Suomen herttuakunnassa itsenäiseen vallankäyttöön.
- Eerik sai ajettua läpi rajoituksia veljiensä johtamien herttuakuntien itsehallintoon.

- Koska Juhana oli pyrkinyt päin vastoin laajentamaan herttuakuntansa itsenäistä poliittista toimintaa, veljesten välirikko oli väistämätön.
- Perintökuninkuus oli uusi asia, eikä vakiintuneita tapoja vielä ollut.

b) Millä tavalla valtataistelua käytiin?

- Eerik pyrki rajoittamaan veljiensä vallankäyttöä.
- Koska Juhana ei tahtonut alistua vanhemman veljensä kuninkaalliseen valtaan, Eerik antoi vangita Juhanan.
- Eerik syytti Juhanaa maanpetoksesta, koska Juhanalla oli yhteyksiä Puolaan vaimonsa kautta.
- Juhana tuomittiin kuolemaan, mutta armahdettiin. Hänet vietiin vangiksi Tukholmaan.
- Eerikin mielenterveyden horjuttua kuninkaan ja aatelin välit huononivat.
- Eerik epäili joidenkin aatelisten salaliittoa, ja nämä murhattiin.
- Ylhäisaateli sai tarpeekseen, kimpaantui ja nousi vastarintaan. Se onnistui vapauttamaan Juhanan vankeudesta.
- Viimeinen pisara oli Eerikin avioituminen aatelittoman Kaarina Maununtytären kanssa.
- Aateli pakotti Eerikin luopumaan kruunusta ja vangitsi sekä Eerikin että Kaarinan.
- Aateli tuki Juhanaa, joka julistettiin kuninkaaksi.

c) Miten valtataistelu vaikutti Suomeen?

- Juhana hallitsi hyvin itsenäisesti herttuakuntaansa Suomessa, josta kehittyi valtio valtiossa. Turun linnassa vietettiin renessanssielämää.
- Kaikki tämä loppui, kun Eerik vangitutti Juhanan. Turun renessanssihovin aika päättyi lyhyeen.
- Eerikin läpiajamat rajoitukset herttuakuntien itsehallintoon kavensivat luonnollisesti Suomen herttuakunnan asemaa. Suomen alue oli taas käytännössä yksi lääni Ruotsin valtakunnassa.

2. Selitä lyhyesti:

a) Suomen herttuakunta

- Kun Kustaa Vaasa jakoi Ruotsin herttuakuntiin pojilleen, Juhana sai jaon tuloksena Suomen herttuakunnakseen. Suomesta tuli itsehallintoalue.

b) linnaleirirasitus.

- Se oli järjestelmä, jossa talonpojat joutuivat ylläpitämään sotaväkeä Ruotsin ja Venäjän välisen sodan (1570–95) aikana ja sen jälkeenkin.

3. Kuvaile, millaista oli Turun linnan renessanssiaikainen elämä.

- Juhana-herttuan aikana linnan muotoutui renessanssihovi, jollaista ei ollut Suomessa ennen nähty. Tosin aika jäi lyhyeksi.
- Linnassa arkinen elämä oli yllälistä puhumattakaan järjestetyistä juhlista.
- Katarina Jagellonican mukanaan tuoma keittiöväki valmisti monenlaisia herkkuja.
- Hovi pukeutui uusimman eurooppalaisen muodin mukaisesti.
- Hovin ja linnan palveluksessa työskenteli satoja ihmisiä, suurin osa naisia.

- Loistosta huolimatta talviaikaan linnassa saattoi olla koleaa ja kosteaa.

4. Esseetehtävä: Miksi nuijasota syttyi, ja miten se vaikutti Suomen asemaan Ruotsin valtakunnan osana?

Syitä:

- Ruotsin ja Venäjän välinen sota päättyi vuonna 1595, mutta talonpojat joutuivat edelleen kärsimään linnaleirirasituksesta.
- Ennen sodan päättymistä Juhana-kuningas oli kuollut, mikä käynnisti valtataistelun Juhanan pojan Sigismundin ja Juhanan veljen Kaarlen välillä. Ruotsin ylhäisaateli tuki Kaarlea, koska Ruotsissa pelättiin, että katolinen Sigismund, joka oli myös Puolan kuningas, haluaisi muuttaa koko valtakunnan katoliseksi.
- Uppsalan kokouksessa vuonna 1593 päätettiin, että Ruotsi on ja pysyy luterilaisena.
- Sigismundin jouduttua palaamaan Puolaan vuonna 1595 Kaarle-herttua toimi valtionhoitajana ja Ruotsin todellisena johtajana.
- Suomen käskynhaltijana toimi Klaus Fleming, joka oli uskollinen Sigismundille, laillisesti kruunatulle kuninkaalle.
- Fleming oli toiminut Venäjän sodassa armeijan ylipäällikkönä. Sodan päätyttyä armeijaa ei hajotettu, vaan se oli edelleen Flemingin käytössä.
- Valtataisteluun kietoutui suomalaisten talonpoikien kapinointi yhä jatkuvaa linnaleirirasitusta vastaan, koska he kokivat sen epäoikeudenmukaiseksi.

Vaikutuksia:

- Suomesta tuli taas valtataistelun näyttämö Kaarlen ja Sigismundin välillä.
- Monet talonpojat uskoivat Kaarle-herttuan propagandaa ja asettuivat tämän tueksi Flemingin joukkoja vastaan. He eivät kuitenkaan voineet menestyä kouliintuneita Flemingin sotilaita vastaan.
- Talonpoikia kuoli taisteluissa tai teloituksissa noin 3 000.
- Kaarle-herttua voitti Sigismundin kannattajat lopullisesti Etelä-Ruotsissa vuonna 1598, minkä jälkeen loput Suomessa olleet Sigismundille uskolliset joukot antautuivat.
- Kaarle-herttua ei enää luottanut suomalaisiin, vaan piti koko Suomen aluetta epäilyttävänä.

5. Nuijasodan tulkinnat.

a) Vertaa nuijasodasta esitettyjä tulkintoja. Mihin tulkintaan itse uskot?

- Opiskelijan oma vastaus.
- Tulkinnoissa on hyvä olla esillä: talonpoikien taistelu vapaudestaan ja nousu sortajaa vastaan (Koskinen), aatelisten pyrkimys edistää sekä oman maansa että omia ulkopoliittisia pyrintöjä (Renvall), kapinan säätyperäisyys (Ylikangas), nuijasodan liittäminen osaksi muita keskiaikaisia talonpoikaikapinoita ja kansallisen myytin murtaminen (Lappalainen).

b) Millä tavalla nuijasodan tulkinnat ovat esimerkkejä historiapolitiikasta?

- Historiapolitiikka tarkoittaa historian tarkoituksellista käyttöä poliittisten päämäärien ajamiseksi.

- Nuijasodan tulkinnat ovat heijastaneet aikansa pyrkimyksiä: niissä on nähty niitä asioita, joita sillä hetkellä on haluttu ajaa tai korostaa. Esimerkiksi Renvall kirjoitti tulkintansa, kun Suomi oli nuori itsenäinen tasavalta. Hän pyrki liittämään nuijasotaan suomalaiskansallisia tavoitteita ja korostamaan Suomen itsenäisiä pyrkimyksiä ja puolustuksellisia tarpeita Venäjän muodostamaa uhkaa vastaan.

6. Tutki Józef Simmlerin maalausta *Katariina Jagellonica ja hänen poikansa Sigismund vankina Gripsholmin linnassa (1859)*.

a) Millaisina maalauksen henkilöt esitetään (mukana myös Juhana III)?

- Katariina Jagellonica esitetään rauhallisena, alistuneena ja jopa välinpitämättömän näköisenä.
- Sigismund ottaa turvaa äidistään ja katsoo suoraan eteenpäin tyhjin silmin.
- Juhana esitetään masentuneen alistuneena.
- Ainakin toinen sotilaista on kuvattu ylpeäksi ja itsevarmaksi.
- Maalauksessa olevat sotilaat kuvaavat vankeutta, ja he ovat sivulla varjoissa vahtimassa.

b) Mitä tyyliisuuntausta maalaus edustaa? Perustele.

- Maalaus edustaa romantiikkaa.
- Historialliset maalaukset 1800-luvun alkupuolella ja puolivälissä kuuluivat yleensä romantiikan tyyliisuuntaan.
- Maalausta voi pitää historiallisena sen aiheen perusteella.
- Katarina Jagellonica ja Juhana III:n vaatteet ovat renessanssimuodin mukaiset.
- Maalausta voi pitää romantisoituna tietyn hetken kuvauksena, tässä tapauksessa vankilassa oleskelusta.
- Jagellonica kädessä oleva risti tuo tauluun uskonnollisen vivahteen.

c) Vertaa maalausta kirjassa olevaan Georg von Rosenin maalaukseen *Eerik XIV ja Kaarina Maununtytär*. Miten niissä kuvataan vankeutta?

- Eerik kuvataan alistuneeksi, mutta Kaarina voimakkaaksi. Tunnelma Rosenin maalauksessa on dramaattisempi kuin Simmlerin maalauksessa.

d) Ota selvää maalauksen henkilöiden myöhemmistä vaiheista. (Vankeusaika oli 1563–67.)

- Katariina Jagellonica ja Juhanan vankeus Gripsholmin linnassa päättyi vasta, kun Eerik XIV syrjäytettiin valtaistuimelta.
- Katariina Jagellonica kruunattiin Ruotsin kuningattareksi vuonna 1569. Katariina kuoli vuonna 1583 sairasteltuaan muutaman vuoden.
- Sigismund syntyi Gripsholmin linnassa vanhempiensa vankeusaikana. Sigismundista tuli Puolan kuningas (1587–1632) ja Ruotsin kuningas (1592–99). Ruotsin ylhäisaateli vastusti Sigismundin kuninkuutta hänen katolisuutensa vuoksi. Kaarle-herttua käytti tilaisuuden hyväkseen ja julistautui valtionhoitajaksi vuonna 1597. Sigismund ei enää onnistunut palauttamaan Ruotsin kruunua itselleen, vaikka yritti sitä taistelujenkin avulla.
- Juhana III kruunattiin Ruotsin kuninkaaksi pian vankeuden jälkeen vuonna 1568. Hän oli kuninkaana kuolemaansa asti 1592.